

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет історії, політології та національної безпеки
Кафедра історії України та археології

Методичні рекомендації
для семінарських занять та самостійної роботи з
дисципліни «Організація краєзнавчої роботи учнів у
школі»

для студентів підготовки бакалавра спеціальності: 014 «Середня освіта (Історія)» освітньої програми: «Історія, правознавство, суспільствознавство»

Луцьк – 2022

Понедельник Л. А. Методичні рекомендації для семінарських занять та самостійної роботи з нормативної дисципліни «Організація краєзнавчої роботи учнів у школі» для студентів підготовки бакалавра спеціальності: 014 «Середня освіта (Історія)» освітньої програми: «Історія, правознавство, суспільствознавство»

Рецензенти:

Надольська В. В. кандидат історичних наук, доцент кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Муляр О. П. кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри теорії та методики викладання шкільних предметів Волинського обласного навчально-методичного інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів.

У запропонованій методичній розробці наведено методичні та інформаційні матеріали до семінарських занять з курсу «Організація краєзнавчої роботи учнів у школі». До кожної теми додається план, практичні завдання, список джерел. Окремо подано поради щодо ефективної організації самостійної роботи у процесі підготовки до семінарських занять, теми індивідуальних навчально-дослідних завдань, питання навчальних і контрольних тестів.

Рекомендовано студентам IV курсу спеціальності : 014 «Середня освіта (Історія)», освітньо-професійної програми «Історія, правознавство, суспільствознавство»

УДК 373.091.33:908-048.42(072)

П 56

© Понедельник Л. А., 2022

© ВНУ імені Лесі Українки

ЗМІСТ

ВСТУП	С. 4
РОЗДІЛ 1. СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	С. 5
РОЗДІЛ 3. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ, МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ.....	С. 13

Вступ

У сьогоднішньому світі відбуваються зміни функцій освіти. Насамперед змінилася сама суть освіти, яка формує погляди і світогляд студентства. Якщо раніше було надзвичайно важливо навчити студента вміти конспектувати, вивчати, а потім за допомогою різних форм контролю перевірити рівень засвоєної інформації, то на даному етапі надважливо взамін принципу запам'ятовування формувати принципи синтезу, аналізу, креативності. До цього спонукає і формат навчання – з огляду на ситуацію, яка склалася у країні, майже усі виші використовують дистанційну форму навчання.

Сучасний університет сьогодні має стати майданчиком для відкритої комунікації та обміну думками, при цьому зберігаючи всі академічні компетенції. Відтак викладач має чітко усвідомити роль та функції освіти, врахувати це у навчальному процесі і не тільки передавати студентам знання, але і дати їм цілу систему знань, навичок дослідницької роботи, розвитку власної кар'єри тощо та навіть самому стати рольовою моделлю для них, при цьому демонструючи приклад кар'єри.

Ми, викладачі, маємо бути менторами, фасилітаторами, створювати оптимальні умови для прогресу студентів. І основне наше завдання уміти розкрити когнітивні здібності студентів до навчання: розкрити внутрішні мотиватори, сформувати навчальний графік таким способом, аби чітко визначити, коли студент працює самостійно, коли з викладачем та з іншими студентами. Ми маємо закласти бажання продовжувати навчатися упродовж усього життя, задля цієї мети впроваджуючи нові підходи та інструменти у свою практику, давати студентам можливість вибору, приділяти увагу роботі в групі.

Методичні рекомендації для семінарських занять та самостійної роботи з нормативної дисципліни «Організація краєзнавчої роботи учнів у школі» розроблені для студентів підготовки бакалавра спеціальності: 014 «Середня

освіта (Історія)» освітньої програми: «Історія, правознавство, суспільствознавство» Волинського національного університету імені Лесі Українки. Вони вміщують силабус навчальної дисципліни, плани семінарських занять, практичні завдання та методичні рекомендації до них. Практичні завдання, що подані до кожної теми, передбачають розробку цієї теми зі шкільних курсів вітчизняної історії із застосуванням одного із інноваційних методів навчання, подаються рекомендації для підготовки практичного завдання.

Розділ І.

Силабус нормативної навчальної дисципліни «Організація краєзнавчої роботи в школі» підготовки бакалавра спеціальності: 014 «Середня освіта (Історія)» освітньої програми: «Історія, правознавство, суспільствознавство»

І. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна програма, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Денна форма навчання	Галузь знань 01 «Освіта» Спеціальність 014 «Середня освіта (Історія)» бакалавр	Нормативна
Кількість годин / кредитів 120 / 4		Рік навчання IV
ІНДЗ: є		Семестр VII
		Лекції 20 год
		Практичні 16 год
		Самостійна робота 76 год
	Консультації 8 год	
	Форма контролю: залік	
Мова навчання українська		Навчальний план 2018

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна програма, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Заочна форма навчання	Галузь знань 01 «Освіта» Спеціальність 014 «Середня освіта	Нормативна
Кількість годин / кредитів		Рік навчання IV
		Семестр VIII
		Лекції 10 год

120 / 4	(Історія)» бакалавр	Практичні 10 год
ІНДЗ: немає		Самостійна робота 86 год
		Консультації немає
		Форма контролю: залік
Мова навчання українська		Навчальний план 2018

II. Інформація про викладача

Понедельник Лариса Анатоліївна

Науковий ступінь   кандидат історичних наук

Вчене звання   немає

Посада   доцент кафедри історії України та археології

Контакти   050 687 99 70; 068 926 42 65; poniedielnyk@ukr.net

Посилання на розклад: (за електронним розкладом)

III. Опис дисципліни

1. Анотація курсу

Дисципліна «Організація краєзнавчої роботи у школі» у новому етапі розвитку українського суспільства вимагає вирішення сучасною школою невідкладних завдань. У провідних нормативних документах держави чітко простежується спрямованість на виховання в підростаючого покоління національної самосвідомості, поваги до історії та традицій свого народу, формування громадянської позиції. Важливу роль у реалізації цих завдань

покликане здійснити краєзнавство, яке забезпечує зв'язок процесу навчання і виховання учнів з особливостями народної культури та навколишнього середовища, сприяє консолідації української молоді, формуванню в неї патріотичних почуттів та переконання про єдність українських земель. Тому до навчальної діяльності школярів вводяться окремі краєзнавчі курси, спрямовані на всебічне вивчення «малої» батьківщини. Зростає роль краєзнавства і в процесі підготовки майбутніх учителів. У «Концепції краєзнавчої освіти та виховання» вказується, що в навчальних закладах України підготовка фахівців-краєзнавців здійснюється завдяки запровадженню краєзнавчих циклів дисциплін, введення в навчальний процес спеціальних курсів або окремих краєзнавчих тем.

2. Пререквізити. Вивчення дисципліни передбачає наявність у студентів відповідної системи знань з географічних дисциплін, біології, а також – з історії України, педагогіки та психології.

Постреквізити. Знання, уміння і навички, що здобуваються після закінчення вивчення даної дисципліни, мають застосовуватися при вивченні фахових дисциплін «Історія Волині», «Екскурсійні маршрути в Україні», «Екскурсійні маршрути Волині»

3. Мета і завдання навчальної дисципліни.

Мета навчальної дисципліни: Дисципліна «Організація краєзнавчої роботи у школі» у новому етапі розвитку українського суспільства вимагає вирішення сучасною школою невідкладних завдань. У провідних нормативних документах держави чітко простежується спрямованість на виховання в підростаючого покоління національної самосвідомості, поваги до історії та традицій свого народу, формування громадянської позиції.

Важливу роль у реалізації цих завдань покликане здійснити краєзнавство, яке забезпечує зв'язок процесу навчання і виховання учнів з особливостями народної культури та навколишнього середовища, сприяє консолідації української молоді, формуванню в неї патріотичних почуттів та переконання про єдність українських земель. Тому до навчальної діяльності школярів вводяться окремі краєзнавчі курси, спрямовані на всебічне вивчення «малої» батьківщини. Зростає роль краєзнавства і в процесі підготовки майбутніх учителів. У «Концепції краєзнавчої освіти та виховання» вказується, що в навчальних закладах України підготовка фахівців-краєзнавців здійснюється завдяки запровадженню краєзнавчих циклів дисциплін, уведення в навчальний процес спеціальних курсів або окремих краєзнавчих тем.

Метою викладання дисципліни є формування у студентів організаційно-методичних навичок і вмій щодо організації у середніх навчальних закладах вивчення історії рідного краю; розширення їх знань про природні, соціально-економічні особливості регіону та історико-культурну спадщину; володіння навиками використання краєзнавчого матеріалу в навчально-виховному процесі.

Основними завданнями дисципліни «Організація краєзнавчої роботи у школі» передбачено розширення системи знань студентів про природні й соціально-економічні особливості рідного краю та про визначні його пам'ятки; розкриття змісту, форм та методичних особливостей організації краєзнавчих досліджень у загальноосвітніх навчальних закладах; оволодіння практичними навичками щодо організації туристсько-краєзнавчої роботи в школі, організації та проведенню туристських походів, експедицій та екскурсій із школярами, організації роботи шкільних краєзнавчих музеїв, участі у різноманітних туристських і краєзнавчих заходах.

4. Результати навчання (Компетентності)

Відповідно до освітньо-професійної програми здобувачі освіти в результаті вивчення дисципліни ««Організація краєзнавчої роботи у школі» здобудуть такі компетентності:

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК 2	Здатність до міжособистісної взаємодії, роботи в команді, спілкування з представниками інших професійних груп різного рівня.
ЗК 3	Здатність виявляти повагу та цінувати українську національну культуру, багатоманітність і мультикультурність у суспільстві; здатність до вираження національної культурної ідентичності;
ЗК 4	Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій.
ЗК 5	Здатність до прийняття ефективних рішень у професійній діяльності та відповідального ставлення до обов'язків, мотивування людей для досягнення спільної мети.
ЗК 6	Здатність до генерування нових ідей, виявлення та розв'язання проблем, ініціативності і підприємливості.
ЗК 7	Здатність до пошуку та аналізу інформації з різних джерел.

Фахові компетентності (ФК)

ФК 1	Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово
ФК 3	Здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, здійснювати пошук і критично оцінювати інформацію, оперувати нею в професійній діяльності.
ФК 4	Здатність враховувати в освітньому процесі вікові та інші індивідуальні особливості учнів, використовувати здоров'язбережувальні технології в закладах загальної середньої освіти
ФК 5	Здатність конструктивно взаємодіяти з учасниками освітнього процесу, розвивати критичне мислення в учнів/учениць .
ФК 6	Здатність встановлювати взаємозв'язок між фактами,

	подіями, явищами і процесами в минулому та сучасності.
ФК 7	Здатність орієнтуватися в історіографічних інтерпретаціях різних періодів та в різних контекстах
ФК 8	Здатність використовувати у професійній діяльності наукові праці та інформаційно – довідкові видання (бібліографічні довідники, путівники до архівних фондів, архівні описи тощо), сучасні інформаційно – пошукові системи
ФК 11	Здатність працювати з історичними текстами і документами, коментувати, анотувати їх відповідно до певних критеріїв; презентувати і обговорювати результати наукових досліджень.
ФК 15	Здатність застосовувати новітні методи пізнання в освітньому процесі, добирати і використовувати сучасні та ефективні методики навчання, виховання і розвитку учнів .
	.

Програмні результати навчання (ПРН)

ПРН 1	Знати найважливіші факти історичного минулого українського народу й історії загалом, розуміти загальні та специфічні риси історичного розвитку різних регіонів України, Європи та світу, фактори, що зумовлюють різноманіття культур та національних спільнот, ефективно співпрацювати з носіями різних історичних та культурних цінностей.
ПРН 2	Розуміти контекст і причини відповідних історичних подій та використовувати ці знання у професійній діяльності.
ПРН 3	Знати основні підходи до вивчення вітчизняної та світової історії, принципи і методи історичного пізнання, основні типи і види історичних джерел.
ПРН 4	Володіти понятійно-категоріальним апаратом історичної науки, правознавства, методики навчання історії та правознавства, професійно оперувати науковими термінами, прийнятими у фаховому середовищі.

ПРН 5	Вміти працювати з письмовими, речовими, етнографічними, усними, архівними та іншими історичними джерелами, володіти сучасними цифровими технологіями
ПРН 6	Вміти виявляти взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі, аналізувати економічні, соціальні, правові процеси в історії України у контексті європейської та світової історії.
ПРН 7	Брати участь у плануванні та виконанні наукових досліджень у сфері історії, правознавства, методики навчання історії і правознавства, презентувати результати досліджень, аргументувати висновки.
ПРН 9	Вміти налагодити роботу учнів/учениць з орієнтацією на формування ключових і предметних компетентностей з історії, основ правознавства, громадянської освіти, формувати готовність до їхнього застосування у позанавчальній діяльності.
ПРН 10	Вміння навчити учнів/учениць здійснювати самооцінювання і взаємооцінювання, формувати, аргументувати, доводити власну думку, ставити запитання, висувати власні припущення, розрізняти факти і здогади, розвивати критичне мислення
ПРН 13	Організовувати освітнє середовище з урахуванням правил безпеки життєдіяльності, санітарних правил і норм, протиепідемічних правил.
ПРН 14	Застосовувати сучасні методики у процесі популяризації історії, правознавства, а також здійсненні різних видів педагогічної діяльності. Здійснювати комунікацію з професійних питань з представниками наукових, громадських, релігійних і національно-культурних організацій і спільнот.

5. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Усьо го	Ле к.	Лабо р.	Сам. роб.	Ко нс.	Форма контролю
Змістовий модуль 1.						
Тема 1. Предмет і завдання курсу «Організація краєзнавчої роботи у школі». Історія рідного краю – об’єкт краєзнавчої діяльності школярів.		2	2	10/ 15		ДС, ІРС,
Тема 2. Історія шкільного краєзнавства в Україні: минуле і сучасність.		2		6 / 10	2	ДС, ДБ
Тема 3. Всеукраїнські та регіональні рухи, експедиції, як засіб організації шкільного краєзнавства.		2	2	10/ / 4		Р, РМГ
Тема 4. Стаціонарні форми краєзнавчої роботи. Краєзнавчий гурток в школі.		2		4 / 10		РМГ
Тема 5. Шкільний музей як одна із складових шкільного краєзнавства			2	4	/ 4	ДС, Р
Тема 6. Методика підготовки учнівських письмових робіт з історичного краєзнавства		2	2	6 / 10	2	ДС, Р,
Тема 7. Топоніміка як наука про назви географічних об’єктів. Використання топонімів на уроках і в позаурочній роботі.		2	2	2		Р, ДС, ДП
				4		ДС, ДБ, ІРС
Разом за модуль 1		12	10	38 /	4 /	МКР

				45	8	
Змістовий модуль 2.						
Тема 8. Шкільна пам'яткоохоронна діяльність.		2	2	10 / 10	/4	ДС, ТР,
Тема 9. Організація і методика проведення краєзнавчих екскурсій.		2		4		РМГ, ІРС
Тема 10. Фортеці, замки, храми і монастирі як краєзнавчо-туристичні об'єкти.		2		4		ДС, ІРС, РМГ
Тема 11. Історія волинського краєзнавства.		2	2	8 / 10		ІРС
Тема 12. Туристсько-краєзнавчі можливості Волині.			2	8 / 10		ДС, ДБ, РМГ
Тема 13. Виявлення та визначення привабливих туристичних пам'яток на території територіальних громад – один із нових можливостей їх розвитку на сучасному етапі.						
Разом за модулем 2		8	6	38 / 49	4 / 6	МКР
Усього		20	16	76	8	
Поточна оцінка (поточне оцінювання)						30
Модульна контрольна робота (М1+М2)						60
ІНДЗ (додається до поточної)						10
Інше						-
Всього годин / балів:		20 / 6	16 / 6	76 / 94	8 / 14	100

Форма контролю*: ДС – дискусія, ДБ – дебати, Т – тести, ТР – тренінг, РЗ/К – розв’язування задач/кейсів, ІНДЗ/ІРС – індивідуальне завдання/індивідуальна робота студента, РМГ – робота в малих групах, МКР/КР – модульна контрольна робота/ контрольна робота, Р – реферат (аналітична записка, аналітичне есе, аналіз твору тощо).

Після значка « / » вказані години курсу для студентів заочної форми навчання.

ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ДЕННОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

№ п/п	Назва теми	Кількість годин
1	Предмет і завдання курсу «Організація краєзнавчої роботи у школі». Історія рідного краю – об’єкт краєзнавчої діяльності школярів.	2
2	Підготовка і проведення краєзнавчої експедиції.	2
3	Організація і методика проведення краєзнавчих екскурсій.	2
4	Методика підготовки учнівських письмових робіт з історичного краєзнавства.	2
5	Вивчення топоніміки у школі. Особливості підходу до	2

	вивчення назв географічних об'єктів, джерела.	
6	Шкільний музей як одна із складових шкільного краєзнавства.	2
7	Туристсько-краєзнавчі можливості Волині.	2
8	Шкільна пам'яткоохоронна діяльність.	2

**ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ
НАВЧАННЯ**

№ п/п	Назва теми	Кількість годин
1	Підготовка і проведення краєзнавчої експедиції.	2
2	Організація і методика проведення краєзнавчих екскурсій.	2
3	Методика підготовки учнівських письмових робіт з історичного краєзнавства.	2
4	Вивчення топоніміки у школі. Особливості підходу до вивчення назв географічних об'єктів, джерела.	2
5	Шкільний музей як одна із складових шкільного краєзнавства	2

**ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ, МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ТА
ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ
Змістовий модуль 1.**

Семінарське заняття № 1

Тема 1. Предмет і завдання курсу «Організація краєзнавчої роботи у школі». Історія рідного краю – об’єкт краєзнавчої діяльності школярів.

1. Предмет, мета і завдання курсу.
2. Джерела краєзнавчих знань у школі.
3. Історія рідного краю – об’єкт краєзнавчої діяльності школярів.
- 4. Практичне завдання:** використання краєзнавчої роботи у школі.

Організація та проведення роботи над проектом «Історія моєї школи».

Опрацювати поняття: краєзнавство, шкільне краєзнавство, край, регіон.

Література

Баженов Л. В. Проблема упорядкування краєзнавчих навчальних дисциплін // Всеукраїнська нарада з питань викладання навчального курсу «Основа». Київ, 2018. С. 28–31.

Бондаренко Г.В. Краєзнавство Волині (80-ті – 2001 рр.): історія та історіографія. Минуле і сучасне Волині. Волинська обласна організація Національної спілки краєзнавців України. Матеріали до відзначення 20-річчя від часу утворення. Спеціальний випуск Луцьк: б.в., 2009. С.234.

Бондаренко Г.В. Краєзнавча освіта Волині у «Творчих сходінках педагогів Волині 2003- 2004». Педагогічний пошук. 2004. №2(42). С.93-95.

- Бондаренко Г.В. Волинезнавство – факультативний курс у загальноосвітніх школах області. Педагогічний пошук. 2005. №4(48). С.76.
- Бондаренко Г.В. Про факультативний курс для учнів 10-12 класів «Наш край в роки Другої світової війни». Педагогічний пошук. 2005. №2(46). С.71-73.
- Бондаренко Г.В. Краєзнавча освіта – важливий аспект виховання патріота і громадянина. Педагогічний пошук. 2003. №4(40). С.73-76
- Бондаренко Г.В. Освіта і виховання в родині Косачів. Педагогічний пошук. 2004. №3(43). С.77.
- Прокопчук В.С. Під егідою Українського комітету краєзнавства. Кам'янець-Подільський: Абетка-Нова, 2004. 312 с.
- Рудницька Н.Ю. Використання вчителями краєзнавчого матеріалу в навчально-виховному процесі: історико-педагогічний аспект / Н.Ю. Рудницька. Режим доступу до дж.: <http://studentam.net.ua/content/view/7801/97/>
- Треф'як Я. Методика краєзнавчої роботи в національній школі. Івано-Франківськ, 2002. – 110 с.
- Тронько П.Т. Історичне краєзнавство: крок у нове тисячоліття (Досвід, проблеми, перспективи). Київ.: Ін-т іст. України НАНУ, 2000. 270 с.
- Тронько П.Т. Пленум правління Всеукраїнської спілки краєзнавців. Педагогічний пошук. 2007. №1(53). С.81.

Семінарське заняття № 2.

Тема 2. Підготовка і проведення краєзнавчої експедиції.

1. .Всеукраїнські та регіональні рухи, експедиції як засіб організації шкільного краєзнавства.

2. Особливості підготовки і проведення туристських походів, екскурсій та експедицій.
  3. Охорона життя і здоров'я учасників експедицій та роль учителя у забезпеченні цих заходів.
  4. Основні методи експедиційного дослідження.
  5. **Практичне завдання:** Камеральна обробка зібраних матеріалів.
- Опрацювати поняття:** експедиція, екскурсія, туристський похід.

Література

- Боярська Т. Проблеми туристської роботи у загальноосвітніх навчальних закладах. Полтава, 2012. С. 64–66.
- Бугрій В. Теоретичні засади туристсько-краєзнавчої роботи в сучасній загальноосвітній школі України // Вісник ЛНУ імені Т. Шевченка. – Луганськ, 2010. – № 16. – С. 169–174.
- Гайда Л. Краєзнавча експедиція як форма діяльності шкільного музею // Краєзнавство. Науковий журнал. – 2010. – № 1–2. – С. 178–185.
- Дідух Я. П., Єрмоленко В. М., Крижанівський О. Т. та ін. Екологічна стежка (методика, організація, характеристика модельної стежки «Лісники». К.: Фітосоціоцентр, 2000. 88 с.
- Дотримання вимог техніки безпеки під час проведення туристичних походів (методичні рекомендації) упор. Припутень Л. І., Лопушанський М. І. Тернопіль, 2002. 64 с.
- Костриця М.Ю., Обозний В.В. Шкільна краєзнавчо-методична робота. Київ.: Вища школа, 1995. С. 12–21.
- Правила проведення туристських походів, експедицій і екскурсій з учнівською і студентською молоддю України (Затв. наказом Міністерства освіти України 03.03.93 р. №52) // Інформаційний збірник Міністерства освіти України. 1993. №6. – С. 3-16.

Правила проведення туристських подорожей з учнівською і студентською молоддю України. Наказ Міністерства освіти України № 96 від 06.04.1999 р.

Рекомендації щодо складання звіту про туристсько-краєзнавчу подорож з активними способами пересування для груп учнівської молоді.

<https://centour.uz.ua/uploads/files/Tyrustsjko-kraeznavchij-viddil/Rekomendacii-sodo-skladanna-zvitu-pro-turistsko-kraeznavcu-ekspediciu.pdf>

Семінарське заняття № 3.

Тема 3. Організація і методика проведення краєзнавчих екскурсій.

1. Вступна бесіда. Повторення правил техніки безпеки і порядку руху по території та в приміщеннях підприємств.
2. Інструктаж щодо виконання завдань.
3. Проведення екскурсії представником підприємства.
4. Обробка зібраних матеріалів. Підсумки екскурсії.

Практичне завдання: Під час краєзнавчої екскурсії, знайомлячись з промисловим, сільськогосподарським чи транспортним підприємством підготувати звіт за таким планом:

1. Загальні відомості про виробництво.
2. Економіко-географічне положення підприємства та його оцінка.
3. Чинники розміщення виробництва цієї галузі.
4. Технічне оснащення виробництва.
5. Структура виробництва. Основні етапи технологічного процесу.
6. Використання відходів.
7. Роль виробництва в комплексному розвитку території.
8. Збут готової продукції та основні відомості про неї.
9. Відомості про кадровий склад.
10. Проблеми та перспективи розвитку підприємства.

Література

Грабовський Ю.А., Скалій О.В., Скалій Т.В. Спортивний туризм

<https://infotour.in.ua/grabovsky12.htm>

Дитячо-юнацький туризм і краєзнавство в Україні та формування гармонійно розвиненої творчої особистості. Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції. (Івано-Франківськ, 26–28 травня 2009 р.) / за ред. Завгородньої Т. К. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2009. 228 с.

Дотримання вимог техніки безпеки під час проведення туристичних походів (методичні рекомендації) / упор. Припутень Л. І., Лопушанський М. І. Тернопіль, 2002. 64 с.

Екскурсія <https://pidru4niki.com/1597012243774/turizm/ekskursiya>

Кляп М.П., Шандор Ф.Ф. Сучасні різновиди туризму: навч. посіб. Київ: Знання, 2011. 334 с.

Маланюк Т. З. Туризм і краєзнавство в школі: навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, 2009. 104 с.

Михайло Мельнійчук, Віталій Зейко Вікові та соціальні особливості туристичної активності школярів та молоді Волинської області https://tourlib.net/statti_ukr/melnijchuk4.htm

Світловський В., Герасименко М. Необхідність проведення туристично-краєзнавчої роботи у школі // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі» (XXI КАРИШИНСЬКІ ЧИТАННЯ). Полтава, 2014. С. 217–218.

Серебрій В. Шкільний туризм: організаційно-педагогічні особливості розвитку // Краєзнавство. Географія. Туризм. Київ, 2013. С. 2–4.

Соловей М. Структура і зміст екскурсійно-туристичної роботи у сучасному навчальному закладі // Науковий вісник Чернівецького університету. Педагогіка та психологія. – Чернівці, 2008. – Вип. 393. – С. 153–160.

Федорченко В.К., Фоменко Н.А., Скрипник М.І., Цехмістрова Г.С. Педагогіка туризму. К.: Видавничий дім «Слово», 2004. 296 с.

Семінарське заняття № 4.

Тема 4. Методика підготовки учнівських письмових робіт з історичного краєзнавства.

1. Види учнівських письмових робіт з історичного краєзнавства.
2. Підготовка, написання і захист учнівської конкурсної науково-дослідної роботи.
3. Волинське обласне відділення Малої академії наук України: історія становлення і розвитку. Переможці Волинської МАН у галузі історії.
4. Методика написання учнівських конкурсних науково-дослідних робіт МАН України (з досвіду роботи)

Практичне заняття: підготувати публікацію про об'єкт обраної теми науково-дослідної роботи.

Опрацювати поняття: наукове дослідження, анотування, анотація, реферування, тези, повідомлення, реферат, стаття.

Література.

Алгоритм підготовки учнів до написання, оформлення і представлення учнівських науково-дослідницьких робіт.

<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:2rjaTGHUzYJ:www.oktyabrskiy-ruo.edu.kh.ua/Files/downloads/%25D0%2590%25D0%2>

Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. К.: Ірпінь, 2001. 142 с.

Волинець І. Якою має бути МАНівська робота // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. 2006. № 10. С. 10–12.

Всеукраїнський конкурс-захист науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН України // Історія України 2009. № 22–24. С. 54–63.

Дем'яненко В. Б., Серьожников О. М. Сучасний стан проблеми активізації дослідницької діяльності учнів Малої академії наук України // Наукові записки Малої академії наук України [Текст]: зб. наук. праць. К., 2016. Вип. 8. С. 80–90.

Дослідницька робота МАН // Рідна школа. 2008. № 7–8. С. 43–57.

Клочкова А. В. Виховання лідерських якостей у юних науковців шляхом залучення їх до науково-дослідницької роботи в територіальному відділенні Малої академії наук // Обдарована дитина. 2009. № 7. С. 33–41.

Коляда І. А., Кирієнко О. Ю. Юні історики-дослідники : навч.-метод. посіб. з історії України . К., 2015. –371 с.

[Конкурс-захист] – [електронний ресурс] – Режим доступ: <http://man.gov.ua/ua/activities/competition>

Ладиченко Т. Робота з обдарованою молоддю. Всеукраїнський конкурс-захист науково-дослідницьких робіт членів МАН з історії // Історія в рідній школі. 2015. № 11. С. 2–5.

Ладиченко Т. Робота з обдарованою молоддю: підсумки роботи відділення «Історії» Малої академії наук України за 2016 рік // Історія в рідній школі. 2016. № 5. С. 2–5.

Мала академія наук, 2016 [Текст]: тези наукових робіт / відп. за вип. Лісовий О. В. К.: НАН України, 2016. 524 с.

Методичні рекомендації щодо організації дослідження та оформлення науково-дослідницьких робіт <http://akademium.if.ua/wp-content/uploads/2019/11/%D0%9C%D0%95%D0%A2%D0%9E%D0%94%D0%98%D0%A>

Отрох Н. Всеукраїнський конкурс-захист науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН України // Історія України. 2012. № 29–30. С. 36–39.

Основні вимоги до написання науково – дослідницьких робіт учнів - членів МАН <http://316shkola.kiev.ua/osnovni-vymogy-do-napysannya-naukovo-doslidnyckyh-robit-uchniv-chleniv-man>

Положення про Малу академію наук і наукові товариства учнів України. Затверджене наказом Міністерства освіти України від 11.02.94 р., №35 // Інформ. збірник Міністерства освіти України. 1998. №20, жовт. С.10-16.

Приклади оформлення списку використаних джерел http://www.kdu.edu.ua/GV_jurnal/pryklad_oformlennya_lit_dzherel.pdf

Прокопчук В.С. Учнівська науково-дослідницька робота: написання і захист: метод. реком. / В.С. Прокопчук; ХОІППО; ХОЦТК [та ін.]. Хмельницький: Мельник А.А., 2006. 48 с.

Семінарське заняття № 5.

Тема 5. Вивчення топоніміки у школі. Особливості підходу до вивчення назв географічних об'єктів, джерела.

1. Топоніміка – наука про назви географічних об'єктів.
2. Відмінності у мікротопонімах: топоніміка-топоніми-топонімія.
3. Основні джерела й особливості вивчення в школі назв географічних об'єктів.
4. Використання топонімів на уроках і в позаурочній роботі.
5. **Практичне завдання:** описати мікротопоніми вашого населеного пункту.

Опрацювати поняття: топоніміка, топоніми, топонімія, ономастика, макротопонім, мікротопонім, урочище.

Література

- Бабишен С.Д. Топоніміка в школі (на матеріалах Хмельницької області) / С.Д.Бабишен. К.: Рідна школа, 1962. 122 с.
- Бондаренко Г.В. Історичне краєзнавство Волині.. Кн.1. Луцьк: РВВ «Вежа». Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2003. 238 с.; Кн.2. Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2003. 214 с.
- Бондаренко Г.В. Історія України і Волині в нумізматиці, боністиці, геральдиці, генеалогії, фалеристиці та вексилогії: Програма факультативного курсу для 10-12 класів (34 години). Педагогічний пошук. 2006. №2(50). С.44 - 47.
- Коваль А.П. Знайомі незнайомці. Походження назв поселень України / А.П. Коваль. К.: Либідь, 2001. 301 с.
- Кушнір Б.М. Мікротопонімія як джерело вивчення історії краю. Наукові праці історичного факультету. Кам'янець-Подільський, 1995. Т.2. С. 212-229.
- Ономастика України та етногенезис східних слов'ян. К., 1998. 227 с.
- Ономастика України першого тисячоліття нашої ери / Відп. редактор І.М. Железняк. К.: Наукова думка, 1992. 275 с.
- Прокопчук В.С. Топоніми рідного краю: метод. посібн. К.: Рідний край, 1999. 96 с.
- Редько Юліан. Словник сучасних українських прізвищ: У 2-х томах. Львів, 2007. Т. 1–2.
- Стежками рідного краю. На допомогу вчителям та класним керівникам загальноосвітніх закладів / Під редакцією М. Версеа. Івано-Франківськ, 2008. 170 с.

Семінарське заняття № 6.

Тема 6. Шкільний музей як одна із складових шкільного краєзнавства.

1. Шкільний музей як складова освітньо-виховного процесу. Класифікація і функції музеїв.
  2. Основні принципи і методика створення шкільного музею. Фонди музеїв.
  3. Використання шкільного музею в урочній та позашкільній навчально-виховній роботі (на прикладі Торчинського народного історичного краєзнавчого музею імені Григорія Гуртового)
- 4. Практичне завдання:** підготувати текст тематичної екскурсії
- Опрацювати поняття:** музей, фонд, музейний предмет, експонат, експозиція, артефакт

Література

- Агаркова М. Особливості використання експонатів шкільного музею у процесі викладання історії та позаурочній роботі // Збірник наукових праць [Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди]. Серія : «Історія та географія». 2011. Вип. 41. С. 161–164.
- Вайнберг Т. Музейна педагогіка – продуктивний напрям у сучасній системі національної освіти // Вивчаємо українську мову та літературу. Позакласна робота. 2014. № 2. С. 2–7.
- Гайда Л. Формування нормативно-правової бази діяльності музеїв при навчальних закладах України // Краєзнавство. 2011. № 3. С. 49–56.
- Гупан Н. Шкільний музей: ретроспектива і сьогодення // Рідна школа. – 2013. – № 4–5. – С. 56.
- Гайда Л. Краєзнавча експедиція як форма діяльності шкільного музею // Краєзнавство. 2010. № 1–2. С. 178–185.
- Гупан Н. Шкільний музей: ретроспектива і сьогодення // Рідна школа. – 2013. – № 4–5. – С. 56.

Долецька С. Шкільний музей як засіб патріотичного-виховання молодших школярів // Молодь і ринок. – 2013. – № 1. – С. 72–76

Караманов О. «Школа і музей : працюємо разом» // Історія України. – 2010. – № 21. – С. 13–16.

Караманов О. Музейна педагогіка в навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи // Освіта та педагогічна наука. – 2012. – № 3 (152). – С. 5–12.

Караманов О. «Школа і музей : працюємо разом» // Історія України. – 2010. – № 21. – С. 13–16.

Караманов О. Музейна педагогіка в навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи // Освіта та педагогічна наука. – 2012. – № 3 (152). – С. 5–12.

Короткий довідник термінів з музейної справи / уклад. І.Дорош, Т. Соломонова. – 2-ге вид. доп. і преробл. – Вінниця, 2004. – 30 с.

Костриця М.Ю. Шкільна краєзнавчо-туристична робота: навч. посібник / М.Ю. Костриця, В. В. Обозний. К.: Вища школа, 1995. С. 91-120.

Майко С. Шкільний музей як форма додаткової освіти // Педагогічний пошук. – 2017. № 2. – С. 64–66.

Методичні рекомендації щодо засад діяльності музеїв історичного профілю дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних та професійно-технічних навчальних закладів // Історія України – 2015. – № 13 – С. 5–7.

18. Нормативна база діяльності музеїв навчальних закладів

Нормативна база діяльності музеїв навчальних закладів системи Міністерства освіти і науки України / МОН України, УДЦТК учн. молоді; уклад. Матюшенко О.К., Савченко Н.В. К.: УДЦТК, 2006. 28 с.

Петрічко І. Музейна справа у закладі освіти як фактор особистісно зорієнтованого розвитку і навчання підростаючого покоління // Початкова школа. – 2015. – № 6. – С. 51–53.

Положення про музей при навчальному закладі, який перебуває у сфері управління Міністерства освіти і науки України // Інформ. зб. МОН України. – 2014. – № 1195. – С. 23–27.

Понедельник Л. А. Григорій Олександрович Гуртовий – волинський педагог, історик, музейник. Педагогічні роздуми: матеріали електронного журналу. Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти (Луцьк: ВІППО, 2021. Вересень-грудень. № 56-59. С.18–21.

Понедельник Л. А. Патріотичне виховання і краєзнавство. Минуле і сучасне Волині. Луцький район: історія, сучасність, перспективи: матеріали ХХІІ обл. наук.-практ. істор.-краєзн. конф. (Луцьк–Торчин, 2007). С. 125–126.

Понедельник Л. А. Уклін тобі, учителю. Краєзнавча робота в школі на прикладі педагогічної діяльності Г.О. Гуртового. Матеріали І Волинських обласних краєзнавчих читань, присвячених 90-річчю від дня народження Григорія Гуртового. смт. Торчин, 26 грудня 2014 року. С. 25–28.

Понедельник Л. А. Національно-патріотичне виховання дітей та молоді як одна із складових шкільного краєзнавства. Актуальні проблеми сучасної освіти та науки в контексті євро інтеграційного поступу: матеріали VI Міжн. наук.-практ. конф.,присвяч. подіям Української революції (1917–1921 рр.) (Луцьк, 20 травня 2021 р.). Луцьк, 2021. С. 229–232.

Прожога В. Музейна педагогіка: залучення молоді до вивчення та збереження історичної спадщини // Педагогічна майстерня. – 2018. – С 23–27

Рябчикова Ф. Музейний фонд України: музеологічний аналіз правової дефініції // Україна ХХ століття: культура, ідеологія, політика. – 2017. – Вип. 22. – С. 96–111.

Рябчикова Ф. Формування та еволюція поняття музейний фонд держави // Краєзнавство: науковий журнал. – 2016. – № 1–2. – С. 195–212.

Самсакова І. Виховання особистості учня засобами музейної педагогіки // Педагогічний пошук . – 2015. – № 3. – С. 119–123.

Сулаєва І. Музей як форма додаткової освіти // Школа. – 2012. – № 12. – С. 53–54.

33. Треф'як

Треф'як Я. Методика краєзнавчої роботи в національній школі / Ярослав Треф'як. – ІваноФранківськ, 2002. – С. 80-84

Удовиченко І. Музейна педагогіка : теорія і практика : науково-методичний посібник. – К.: Логос, 2017. – 72 с.

35. Шавалда Л. Музейна педагогіка : від традицій співпраці до використання нових педагогічних технологій // Рідна школа. – 2014. – № 12. – С. 52–56.

Семінарське заняття № 7.

Тема 7. Туристсько-краєзнавчі можливості Волині.

1. Території і об'єкти природно-заповідного фонду
2. Історико-культурна спадщина краю.
3. Населені пункти з об'єктами туристичної інфраструктури
4. Видатні уродженці волинського краю.
5. **Практичне завдання:** Підготувати відеозвіт, фотоколаж , буклет...(на основі місцевої історії)

Опрацювати поняття: культурна спадщина, об'єкти культурної спадщини, історико-культурні пам'ятки, пам'ятки національного значення, пам'ятки місцевого значення національний парк, заповідник, ландшафтний парк, санаторій, туристичний палацово-парковий комплекс, дестинація, буклет, колаж.

Література

Алфьоров О. Туристичний потенціал Волині: чим могла би привабити туристів область у 2008 р. р.

https://www.volynnews.com/blogs/oleksandr_alforov/turistichniy_potentsial_volin_i_chim_mogla_privabiti_turistiv_oblast_u_2008_rotsi/

Артюх В. Дослідження пам'яток на Волині. Нові матеріали з археології Прикарпаття і Волині. Львів, 1991. С. 9–11.

Безцінні перлини синьоокої Волині [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://dkrs.kmu.gov.ua/kru/uk/publish/article?art_id=35043&cat_id=34409

В. М. Дубяга Туризм как фактор розвитку прикордонних територій // Проблеми розвитку прикордонних територій та їх участі в інтеграційних процесах: Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (Луцьк, 12-13 жовтня 2006 р.). Луцьк: РВВ „Вежа” Волин. Держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2006. С. 199-203. Волинський Обласний Туристично-інформаційний Центр <http://tourism.lutsk.ua/>

Лесик О. В. Замки та монастирі України . Львів : Світ, 1993. 144 с

Золота діадема Волині : турист. путівник. Луцьк : ВАТ Волин. обл. друк., 2010. 14 с.

Інформаційно-туристичний проспект „ЛУЦЬКУ – 920 років” Луцьк: Арт-Студія, 2004.

Інформація про об'єкти культурної спадщини Волинської області https://voladm.gov.ua/category/merezha-zakladiv-kulturi/1/?fbclid=IwAR1e4soiB_ivWdcV2v1c9nbTooGaiwq-3F9vLUMsxJAHgIW9uUu8XiMHD-U

Коніщева Н. Й. Пропозиції щодо активізації розвитку туризму на прикордонних територіях України // Проблеми розвитку прикордонних територій та їх участі у інтеграційних процесах: Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (Луцьк, 12-13 жовтня 2006 р.) Луцьк: РВВ „Вежа” Волин. Держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2006. С. 197-198.

Кучинко М. М. Археологічні пам'ятки Волині / М. М. Кучинко, Г. В. Охріменко. Луцьк : РВВ «Вежа» ВДУ ім. Лесі Українки, 1995. 166 с

Луцишин Н. П., Луцишин П. В. Економіка й організація міжнародного

туризму: Навч. Посібник. – Луцьк: РВВ „Вежа” Волин. Держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2003. С. 136-137.

Миронюк Н. В. Суспільно-географічний аналіз культурної спадщини Волинської області. <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/9217/1/21.pdf>

Музейний простір Волині [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://volyn-museum.at.ua>.

На Волині для туристів створять «Золоту діадему Волині» та «Аквапарк – місто Луцьк» (опубліковано 31.10.2006)

http://harmony.com.ua/news_ua.php?id=1311

На Волині звернуть увагу на сакральну культуру, паломницький та фестивальний туризм <http://zik.com.ua/2005/9/27/news22717.htm>

Охорона культурної спадщини [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.cult.voladm.gov.ua/index.php?section=sec&page=1>.

Поливач К. А. Культурна спадщина та її вплив на розвиток регіонів України (суспільно-географічне дослідження) : дис. ... канд. геогр. наук : спец. 11.00.02 «економічна та соціальна географія» / К. А. Поливач ; НАН України ; Ін-т географії. К., 2007. 236 с.

Понад півтори тисячі волинських пам'яток включили до державного електронного реєстру <https://www.volynpost.com/news/196818-ponad-pivtory-tysiachi-volynskiyh-pamiatok-vklyuchyly-do-derzhavnogo-elektronnogo-reiestru>

Про охорону культурної спадщини : Закон України [Електронний ресурс].

Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2245-15>.

Сільський туризм як елемент сталого розвитку сільської місцевості <http://voladm.gov.ua/news.php?id=1611&today=2006.11.15&lang=ukr>

17 архітектурних пам'яток національного значення Волині. Фото <https://www.volynnews.com/news/culture/17-arkhitekturnykh-pamiatok-natsionalnoho-znachennia-na-volyni-foto/>

Семінарське заняття № 8.

Тема 8. Шкільна пам'яткоохоронна діяльність.

1. Характеристика пам'яткознавства і пам'яткоохоронства.
2. Законодавство України з питань охорони культурної спадщини.
3. Основні напрями, форми і методи використання пам'яток історії і культури в навчально-виховній роботі з учнями.
4. **Практичне заняття:** Випи у дві колонки основні форми урочної та позаурочної пам'яткознавчої роботи.

Опрацювати поняття: культурна спадщина, пам'ятка, пам'ятник, охорона культурної спадщини, історичне населене місце, історичний ареал, консервація, реабілітація, реставрація, музеєфікація.

Література

- Горбик В.О. Охорона та збереження пам'яток історії та культури в Україні: Історичні аспекти. Історичний журнал. 2004. №12. С.63-66.
- Григор'єва Т. З історії створення закону про збереження пам'яток старовини // Краєзнавство. Науковий журнал. 2008. №1-4. С. 146-153; 2011. № 2. С. 250-263.
- Закон України „Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей” // Урядовий кур'єр. 1999. №207, 3 листоп. С.9-12
- Закон України „Про охорону археологічної спадщини”. Урядовий кур'єр. 2004. №87,29 квіт.
- Закон України „Про охорону культурної спадщини”: офіційне видання. К.: Парлам. видво, 2005. 40 с.
- Заремба С. Українське товариство охорони пам'яток історії та культури : іст. нарис. К. : Логос, 1998. 244 с.

Іванов О. Замки і палаци Західної України: історія – культура – туризм (Історико-архітектурні пам'ятники замкового мистецтва). К.: Наш світ; Укргеодезкартографія, 2004.

Мацюк О. Замки і фортеці Західної України. Мандрівки історичні. Львів: Центр Європи, 1997.

Охорона культурної спадщини в Україні: зб. нормат. док. К.: ХІК, 2003.

Програма відтворення видатних пам'яток історії та культури. Затверджена постановою Кабінету міністрів України від 23 квітня 1999 р. №700. Український кур'єр. 1999. №83- 84,6 трав. С.8-10

6. Завдання для самостійного опрацювання.

Самостійна робота студентів з курсу здійснюється за вибором студентом одного із завдань (ІНДЗ - 10 б.):

1. Підготувати повідомлення (опис обраного методу навчання відповідно до спеціальності).
2. Підготувати презентацію на тему за вибором (інноваційний метод навчання).
3. Скласти глосарій до курсу «Організація краєзнавчої роботи в школі».

Індивідуальна робота

Мета – шляхом опрацювання літератури, збору краєзнавчих матеріалів підготувати реферат, завдяки чому поглибити знання з дисципліни «Організація краєзнавчої роботи у школі».

Теми індивідуальних навчально-дослідних завдань:

1. Історичні етапи шкільного краєзнавства України.
2. Основні напрями шкільної краєзнавчої діяльності.
3. Історія адміністративно-територіального устрою Волині.
4. Закон України «Про охорону культурної спадщини» (2000 р.) і його значення для організації шкільної пам'яткоохоронної роботи.
5. Державна програма розвитку краєзнавства на період до 2025 р.
6. Шкільна пам'яткоохоронна робота.
7. Приклади використання пам'яток історико-культурної спадщини у навчально-виховній роботі (форми і методи).
10. Використання в шкільній навчально-виховній діяльності пам'ятників, пам'ятних знаків.
11. Закон України «Про музеї та музейну справу» (1995 р.) і його вплив на шкільну музейну роботу.
13. Створення й організація шкільного музею.
14. Використання експозицій шкільного музею, музею видатних осіб, місцевого краєзнавчого музею в навчально-виховній роботі (на конкретних прикладах)
15. Типи учнівських наукових робіт.
16. Повідомлення, реферати. Вимоги до написання.
17. Мала академія наук України та Волині.
18. Учнівська конкурсна наукова робота: підготовка до написання, вибір теми, оформлення.
19. Правила оформлення і написання рецензії на книгу з історії населеного пункту.

20. Всеукраїнські історико-краєзнавчі експедиції. Залучення учнів.
21. Робота з місцевою краєзнавчою літературою.
22. Волинський обласний центр туризму і краєзнавства учнівської молоді.
23. Використання матеріалів краєзнавства на уроках з історії.
24. Підготовка і проведення шкільної історико-краєзнавчої конференції.
25. Оформлення реєстру історико-архітектурних, археологічних і культурних пам'яток населеного пункту, громади, району.

Порядок подання та захист ІНДЗ

Звіт про виконання ІНДЗ у формі реферату:

- титульна сторінка (назва вузу, факультету, кафедри, прізвище ім'я, курс, тема);
- обсяг до 10 стандартних аркушів. Подається на кафедру за 10 днів до заліку;
- оцінка ІНДЗ – 10-ти бальна система.

IV. Політика оцінювання

Оцінювання навчальних успіхів студента здійснюється на основі виконання індивідуального завдання, підготовки семінарських занять, тестових завдань з курсу. Відвідування лекційного та семінарського курсів обов'язкове. Оцінювання здійснюється за такою схемою: семінарські заняття, активна участь в них (30 б.); ІНДЗ оцінюється в 10 б.; модульні контрольні роботи виконуються у письмовій, тестовій або усній формах (60 б.) . Підсумковий бал 100.

У разі вимушених пропусків занять, студент попереджує викладача і складає пропущені теми індивідуально.

При недостатній кількості балів, студент отримує можливість додатково скласти тести за обраною темою або за результатом співбесіди. Таким чином підвищує підсумковий бал.

V. Підсумковий контроль

Форма підсумкового семестрового контролю – **залік**. Контроль здійснюється за підсумками поточного, проміжного та модульного контрольного оцінювання, виконання ІНДЗ.

Питання для контролю:

1. Предмет і завдання курсу «Організація краєзнавчої роботи у школі».
2. Організаційні форми шкільного краєзнавства.
3. Всеукраїнська спілка краєзнавців: заснування, мета, основні напрями діяльності.
4. Програма розвитку краєзнавства на період до 2025р.
5. Поділ краєзнавства за змістом.
6. Поділ краєзнавства за типами навчальних закладів.
7. Велинь, Волинь – дата першої згадки, адміністративні центри, відмінності.
8. Історія адміністративно-територіального устрою волинського краю.
9. Організаційні форми шкільного краєзнавчого руху.
10. Педагогічні принципи у туристсько-краєзнавчій діяльності школярів.
11. Основні напрями шкільної краєзнавчої діяльності.
12. Створення та організація шкільного краєзнавчого гуртка.
13. Волинське краєзнавство: хронологічні рамки, діяльність.
14. Основні етапи історії шкільного краєзнавчого руху.
15. Дослідники волинського краю.
16. Всеукраїнські історико-краєзнавчі експедиції та залучення до школярів до участі у них.

17. Визначення і відмінності екскурсії, туристського походу, експедиції.
18. Мала академія наук України – зміст, форми і методи роботи.
19. Краєзнавча експедиція. Характеристика.
20. Методи експедиційного дослідження.
21. Роль учителя у забезпеченні охорони здоров'я та життя і школярів під час краєзнавчої експедиції.
17. Підсумки експедиції: види робіт, способи підведення підсумків. Камеральна обробка зібраних матеріалів.
18. Розробити питальник для вивчення мікротопонімів населеного пункту.
19. Види учнівських наукових робіт. Вимоги до їх написання.
20. Способи фіксації змісту джерел. Цитування.
21. Як працювати з топонімами. Їх роль у вивченні історії населеного пункту.
22. Шкільний музей – центр шкільного краєзнавства.
23. Топоніміка-топоніми-топонімія – мікротопоніми: спільне і відмінне.
24. Основні джерела вивчення топонімів і мікротопонімів.
25. Визначення пам'яткознавства і пам'яткоохоронства?
27. Закон України „Про охорону культурної спадщини” (2001).
28. Типи і види об'єктів культурної спадщини.
29. Пояснипти значення термінів: культурна спадщина, пам'ятка, пам'ятник, охорона культурної спадщини.
30. Роль учителя у залученні школярів до охорони пам'яток історії і культури.
30. Основні форми і методи використання пам'яток історії і культури в навчально-виховній роботі.

VI. Шкала оцінювання

Оцінка в балах за всі види навчальної діяльності	Оцінка
90 – 100	Відмінно
82 – 89	Дуже добре
75 - 81	Добре
67 -74	Задовільно
60 - 66	Достатньо
1 – 59	Незадовільно

НАВЧАЛЬНІ І КОНТРОЛЬНІ ТЕСТИ

1.

1. Шкільне краєзнавство – це:

- а) вивчення історії, соціально-економічного життя, культури краю в школі;
- б) організація краєзнавчої роботи учнів закладів освіти під керівництвом учителя;
- в) краєзнавча діяльність учнів закладів освіти і професійно-технічних навчальних закладів під керівництвом учителя;
- г) підготовка і написання учнівських конкурсних робіт під керівництвом учителя;
- д) ваш варіант

2. Види краєзнавства за змістом роботи:

- а) екскурсії, експедиції, турпоходи;
- б) дошкільне, позашкільне, загальноосвітнє;
- в) державне, громадське, шкільне, історичне, літературне;
- г) географічне, історичне, археологічне, літературне, економічне, природниче;
- г) ваш варіант.

3. Види краєзнавства за формою організації:

- а) історичне;
- б) шкільне;
- в) наукове;
- г) державне, громадське, шкільне;
- д) музейне, архівне, бібліотечне, шкільне, археологічне, географічне.

4. Функції шкільного краєзнавства: а) освітня, дослідницька, суспільно корисна;

б) освітньо-пізнавальна, пошуково-дослідницька, перетворювальна, навчально-виховна;

в) сприяння вивчення дослідницьких навиків, виховання патріотизму, поповнення експозицій шкільних музеїв, кабінетів;

г) ваш варіант.

5. Основні організаційні форми шкільного краєзнавства:

а) гурток, експедиція, вікторина;

б) круглий стіл, конференція, топоніміка;

в) гурток, товариство, клуб;

г) екскурсія, експедиція, турпохід, КВК.

6. Волинська національна спілка краєзнавців заснована:

а) Листопад 1989 р.;

б) 4 грудня 1939 р.;

в) травень 1925 р.;

г) березень 1990 р.

7. Українське краєзнавство досягло найвищого розвитку:

а) у 1920-х роках;

б) у 1960–1970-их роках – період підготовки і написання «Історії міст і сіл Українського РСР»;

в) після проведення 1-го (установчого) з'їзду у Києві 27 березня 1990 р.;

г) 1926-1929 рр.;

д) після затвердження «Програми розвитку краєзнавства на період до 2010 року»;

е) після затвердження «Програми розвитку краєзнавства на період до 2025 року»;

8. Дата заснування Всеукраїнської спілки краєзнавців:

- а) 1925 р.;
- б) 1972;
- в) 1990 р.;
- г) 1991 р.
- д) 20-40-і рр. XIX ст.

11. Дата заснування Національної спілки краєзнавців України:

- а) 1990 р.;
- б) 1991 р.;
- в) 2008 р.
- г) 1925 р.

12. Учні́вський краєзнавчий рух в Україні координує:

- а) Національна спілка краєзнавців України;
- б) Міністерство молоді і спорту України;
- б) Національна спілка краєзнавців України;
- в) Український державний центр туризму і краєзнавства учнівської молоді;
- г) Міністерство освіти і науки України;
- д) МАН України.

13. Національну спілку краєзнавців України очолює:

- а) Петро Тронько;
- б) Олександр Реєнт;
- в) Борис Патон;
- г) Матвій Яворський.

14. Волинську обласну організацію Національної спілки краєзнавців очолює:

- а) Михайло Кучинко;
- б) Геннадій Бондаренко;

в) Олександр Дем'янюк;

г) Анатолій Силюк.

15. Назвіть прізвища педагогів, які виділили роль краєзнавства в педагогіці:

а) Костянтин Ушинський, Софія Русова, Степан Рудницький, Антон Макаренко;

б) Микола Баранський, Василь, Сухомлинський, Шалва Амонашвілі;

в) Антон Макаренко; Софія Лисенкова, Софія Русова.

16. Вкажіть на просвітницькі заходи Програми розвитку краєзнавства на період до 2025 р.

а) вивчити питання про підготовку методичних розробок, підручників та посібників з краєзнавства; розглянути питання про запровадження у вищих навчальних закладах курсів «Методика викладання краєзнавства у закладах освіти»;

б) створити електронну базу даних про історію населених пунктів України та зниклих сіл, видати друковані продукції (буклети, плакати, листівки, календарі) з краєзнавчою символікою.

в) започаткувати проект з увічнення пам'яті зниклих сіл України, започаткувати проект «Закарбовані історією», який передбачає розробку перспективного плану встановлення у всіх регіонах країни пам'ятних дошок видатним постатям і знаменним подіям в історії України та краю.

17. Вкажіть особливості краєзнавчої експедиції:

а) підготовча, польова і камеральна робота;

б) вивчення певної території відповідно до поставленої мети;

в) вивчення екскурсійних об'єктів у групі;

г) ваш варіант.

18. Хто дає дозвіл на проведення шкільної експедиції дають:

а) відділ освіти;

б) директор школи;

в) директор школи і педагогічна рада;

г) батьки.

19. Які види робіт включає польовий етап експедиції:

- а) анкетування, спогади очевидців, складання карт, схем, маршрутів;
- б) підготовка питань, таблиць, тренувальні заняття;
- в) складання маршрутів, підготовка окремих документів, праць з історії населеного пункту.

20. Камеральна обробка матеріалів це:

- а) виготовлення картотеки;
- б) написання реферату з теми дослідження;
- в) друк фотографій;
- г) записи свідчень.

21. Фіксації змісту джерел:

- а) тези, конспект, стаття, опис;
- в) анотування, реферування, тези, план, конспект, цитування;
- г) реферат, щоденник, таблиця;
- д) ваш варіант.

22. Учнівські письмові роботи з історичного краєзнавства:

- а) тези, доповідь, реферат;
- б) повідомлення, стаття, конкурсна науково-дослідна робота, реферат;
- в) реферат, стаття, глосарій, доповідь;
- в) рецензія, реферат, топонімічний словникі, опис;
- г) конкурсна науково-дослідна робота, щоденник, глосарій.

23. Структура учнівської науково-дослідної роботи:

- а) рецензії, обкладинка, вступ, основна частина, висновки, список літератури;
- б) титульний аркуш, зміст, вступ, основна частина, висновки, список використаних джерел, додатки, дві рецензії;
- в) зміст, вступ, висновки, таблиці, ілюстрації, список джерел, рецензії;
- г) ваш варіант.

24. Закон України «Про музеї та музейну справу» прийнятий:

- а) 1996 р.;
- б) 1993 р.;
- в) 1995 р.;
- г) 2002 р.

25. За своїм профілем, спеціалізацією музеї діляться на:

- а) історичні, краєзнавчі, меморіальні; музеї-комплекси;
- б) історичні, етнографічні, археологічні, краєзнавчі, музеї-скансени;
- в) історичні, музеї-садиби, історико-культурні заповідники;
- г) історичні, археологічні, краєзнавчі, природничі, літературні, мистецькі, етнографічні, технічні та інші;
- д) ваш варіант.

26. Музейні фонди поділяються на:

- а) основні, допоміжні;
- б) основні, експозиційні, виставкові;
- в) речові, письмові, усні;
- г) речі, книги, фотографії, малюнки тощо.

27. Типи музеїв:

- а) науково-освітні, науково-дослідні, навчальні;
- б) шкільні, районні, обласні;
- в) літературні, етнографічні, історичні, мистецькі;
- д) ваш варіант;

28. Функції шкільного музею:

- а) освітньо-пізнавальна, пошуково-дослідна, суспільно-корисна, виховна;
- б) освітньо-виховна, збереження, документування, науково-дослідна;
- в) екскурсійна, класна, позакласна, позашкільна;
- г) ваш варіант.

29. Назвіть музей просто неба або музей-скансен на Волині:

- а) садиба-музей Лесі Українки у Колодяжному;
- б) музей сільського господарства у с. Рокині;
- в) Лопаиенський історико-природничий музейний комплекс;

г) Луцький заповідник «Старе місто»;

д) ваш варіант.

30. Закон «Про охорону культурної спадщини» прийнятий:

а) 1991 р.;

б) 2002 р.;

в) 2005 р.;

г) 2000 р.

31. Кому із зазначених особистей належить пріоритет введення в обіг поняття «краєзнавство»:

а) І. Франку;

б) І. Стешенку;

в) М. Грушевському;

г) В. Антоновичу;

д) Д. Багалію.

32. Топонім – це:

а) назва місцевості, регіону, населеного пункту, об'єкту рельєфу, будь-якої частини поверхні Землі, тобто географічна назва;

б) назва об'єктів орографічних (гір, хребтів, горбів, долин, плато, низовин, гірських ущелин та інших);

в) назва історичних об'єктів;

г) ваш варіант.

33. Основні напрями шкільного пам'яткознавства, пам'яткоохоронства:

а) вивчення подій, увічнених пам'ятниками, сприяння органам влади в охоронній роботі;

б) використання пам'яток у краєзнавчій роботі, шефство над ними;

в) ознайомлення громадськості з подіями, увічненими пам'ятниками; участь у заходах на підтримку пам'яток;

г) ваш варіант.

34. Основні форми і методи шкільної пам'яткознавчої, пам'яткоохоронної роботи:

- а) підготовка повідомлень, рефератів, догляд за престарілими;
- б) уроки патріотичного виховання, екскурсії, урочисті акції біля пам'ятників;
- в) боротьба за збереження пам'ятників, шефство над ними, організація виставок пам'яток свого краю;
- г) ваш варіант.

Критерії оцінки виконання студентами модульної контрольної роботи з навчальної дисципліни

Рівень знань студентів визначається на основі комплексу питань теоретичного та практичного характеру. Кожне завдання складається з трьох питань: перше – третього рівня складності, друге – другого, третє відкритого типу – першого рівня складності.

Правильна відповідь на завдання третього рівня складності оцінюється максимально 20 балами, другого – 15 балами, третього – 10 балами.

Загальна оцінка за виконання контрольного завдання виставляється з урахуванням такої кількості балів: „відмінно” – 39-45 і більше балів, студент при цьому виявив всебічні та глибокі знання програмного матеріалу, вірно аргументує свої положення, відповідь має чітку та завершену форму; „добре” – 32-38, студент виявив повне знання програмового матеріалу, але недостатньо аргументує свою відповідь; „задовільно” – 26-31, студент виявив недостатнє знання програмового матеріалу, аргументація висновків слабка; „незадовільно” – 0 – 25, студент виявив низькі знання програмового матеріалу, не вмів роботи самостійних висновків.

До написання модульної контрольної роботи допускаються всі студенти. Виконання модульної контрольної роботи, самостійної та індивідуальної

роботи – є обов’язковим. Невиконання будь-якого виду роботи оцінюється 0 балів.

VII. Рекомендована література та інтернет-ресурси

A) Документи

1. Указ Президента України «Про заходи щодо підтримки краєзнавчого руху в Україні» від 23 січня 2003 року № 35/2001. Урядовий кур’єр. 2001. 31 січня.
2. Закон України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей». Урядовий кур’єр. 1999. 3 листоп. (№207).
3. Закон України «Про охорону археологічної спадщини». Урядовий кур’єр. 2004. 29 квіт. (№87) .
4. Закон України «Про охорону культурної спадщини». Урядовий кур’єр. 2000. 12 липня.
5. Закон України «Про охорону культурної спадщини»: офіційне видання. К. : Парлам. вид-во, 2005. 40 с.
6. Закон України «Про музеї та музейну справу». Голос України. 1995. 15 серпня.
7. Перспективи розвитку краєзнавчого руху: пропозиції до проекту Державної програми розвитку краєзнавства на період до 2025 р. Краєзнавство. Науковий журнал. 2013. С. 4–9.

8. Правила проведення туристських походів, експедицій і екскурсій з учнівською і студентською молоддю України (Затв. наказом Міносвіти України 03.03.93 р. №52). Інформаційний збірник Міністерства освіти України. 1993. № 6. С. 16.
9. Правила проведення туристських подорожей з учнівською і студентською молоддю України. Наказ Міносвіти України № 96 від 06. 04. 1999 р.
10. Програма відтворення видатних пам'яток історії та культури. Затверджена постановою Кабінету міністрів України від 23 квітня 1999 р. № 700. Український кур'єр. 1999. № 83– 84, 6 трав. С. 8–10.
11. Про затвердження Програми розвитку краєзнавства на період до 2010 року : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/789-2002-%D0%BF#Text>
12. Програма розвитку краєзнавства на період до 2025 р. Проект. http://history.org.ua/JournALL/kraj/kraj_2013_1/2.pdf%20

Б) Література

1. Агаркова М. Особливості використання експонатів шкільного музею у процесі викладання історії та позаурочній роботі. Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Серія : «Історія та географія». 2011. Вип. 41. С. 161–164.
2. Алфьоров О. Туристичний потенціал Волині: чим могла би привабити туристів область у 2008 р. р. https://www.volynnews.com/blogs/oleksandr_alforov/turistichniy_potentsial_volin_i_chim_mogla_privabiti_turistiv_oblast_u_2008_rotsi/
3. Артюх В. Дослідження пам'яток на Волині. Нові матеріали з археології Прикарпаття і Волині. Львів, 1991. С. 9–11.

4. Бабишин С.Д. Топоніміка в школі (на матеріалах Хмельницької області). Київ: Рідна школа, 1962. 122 с.
5. Безцінні перлини синьоокої Волині [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://dkrs.kmu.gov.ua/kru/uk/publish/article?art_id=35043&cat_id=34409
6. Бондаренко Г. Теоретичні та методологічні проблеми історичного краєзнавства. Краєзнавство. Науковий журнал. 2011. № 3. С. 23–29.
7. Верменич Я. Суб'єктивні межі й об'єктивні можливості історичного краєзнавства: деякі міркування щодо шляхів осмислення місцевої історії. Український історичний журнал, 2008. №2. С. 129–144.
8. Верменич Я. Історична регіоналістика в Україні: спроба концептуального аналізу. Київ, 2003.
9. Гайда Л. Формування нормативно-правової бази діяльності музеїв при навчальних закладах України. Краєзнавство. 2011. № 3. С. 49–56.
10. Гайда Л. Краєзнавча експедиція як форма діяльності шкільного музею. Краєзнавство. Науковий журнал. 2010. № 1–2. С. 178–185.
11. Демідієнко О. Я., Іонова О. М., Кузнецова В. І. Основи краєзнавства. Київ, 2001. 92 с.
12. Дем'янчук Г. С., Дем'янчук Б. Г., Дем'янчук А. Г. Українське краєзнавство: сторінки історії. Київ : Вид. центр «Просвіта», 2006. 296 с.
13. Дідух Я. П., Єрмоленко В. М., Крижанівський О. Т. та ін. Екологічна стежка (методика, організація, характеристика модельної стежки «Лісники»). Київ: Фітосоціоцентр, 2000. 88 с.
14. Дубяга В. М. Туризм как фактор розвитку прикордонних територій. Проблеми розвитку прикордонних територій та їх участі в інтеграційних процесах: Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (Луцьк, 12–13 жовтня 2006 р.). Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. Держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2006. С. 199–203. Волинський Обласний Туристично-інформаційний Центр <http://tourism.lutsk.ua/>

15. Жупанський Я., Круль В. Про об'єкт і предмет вивчення національного краєзнавства. Краєзнавство. 1994. № 1–2. С. 3–6.
16. Журило А.М. Матеріали до занять гуртка «Пішохідний туризм. Черкаська районна станція юних техніків. 2008.
17. Золота діадема Волині : турист. путівник. Луцьк : ВАТ Волин. обл. друк., 2010. 14 с.
- Інформаційно-туристичний проспект „ЛУЦЬКУ – 920 років” Луцьк: Арт-Студія, 2004.
18. Інформація про об'єкти культурної спадщини Волинської області <https://voladm.gov.ua/category/merezha-zakladiv-kulturi/1/?fbclid=IwAR1e4soiB>
19. Кашаба О. Історичне краєзнавство як складова національної освіти: теоретичний аспект. Краєзнавство. Науковий журнал. 2010. № 1–2. С. 96–105.
20. Коваль А. П. Знайомі незнайомці. Походження назв поселень України. Київ : Либідь, 2001. 301 с.
21. Коніщева Н. Й. Пропозиції щодо активізації розвитку туризму на прикордонних територіях України. Проблеми розвитку прикордонних територій та їх участі у інтеграційних процесах: Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (Луцьк, 12-13 жовтня 2006 р.) Луцьк: РВВ „Вежа” Волин. Держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2006. С. 197-198.
22. Королько А. Методичні рекомендації для семінарських занять та самостійної роботи з дисципліни «Основи шкільного краєзнавства». Івано-Франківськ, 2019. <http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/7632/1/%D0%9>
23. Костриця М., Обозний В. Шкільна краєзнавчо – туристична робота: Навч. Посібник. Київ : Вища школа, 1995. 223 с.
24. Костриця М. Ю. Туристсько-краєзнавча робота в школі. Київ: Радянська школа, 1985.
25. Костриця М. Ю., Дубовис М. С. Туристський похід вихідного дня. Київ: Здоров'я, 1989.

26. Коцан І.Я. Шкільний туризм. Київ : «Муар», 1998. 206 с.
27. Крачило М. П. Краєзнавство і туризм. Київ: Вища школа, 1994. 191 с.
28. Кривопустов С. М, Скриль І. А. Методичні поради організаторам змагань юних туристів- краєзнавців з екологічного та географічного краєзнавства. Харків: облСЮТур, 2003.
29. Лесик О. В. Замки та монастирі України . Львів : Світ, 1993. 144 с.
30. Кучинко М. М. Археологічні пам'ятки Волині / М. М. Кучинко, Г. В. Охріменко. Луцьк : РВВ «Вежа» ВДУ ім. Лесі Українки, 1995. 166 с
- Луцький Я., Луцький В. Основи шкільного туризму. Навчальний посібник. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2008. 138 с.
31. Луцький Я. В., Косило М. Ю. Туристично-краєзнавча робота в школі. Івано-Франківськ : ЛІК, 1994. 80 с.
32. Маланюк Т. Туристсько-краєзнавча робота в школах області. Шкільне краєзнавство Івано-Франківщини. Збірник навчально-методичних матеріалів для вчителів. Івано-Франківськ, 2016. С. 62–78.
33. Миронюк Н. В. Суспільно-географічний аналіз культурної спадщини Волинської області.
<https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/9217/1/21.pdf>
34. Музейний простір Волині [Електронний ресурс]. Режим доступу :
<http://volyn-museum.at.ua>.
35. На Волині для туристів створять «Золоту діадему Волині» та «Аквапарк – місто Луцьк» (опубліковано 31.10.2006)
http://harmony.com.ua/news_ua.php?id=1311
- 36.
37. На Волині звернуть увагу на сакральну культуру, паломницький та фестивальний туризм <http://zik.com.ua/2005/9/27/news22717.htm>
38. Орієнтовні навчальні програми туристсько-краєзнавчих об'єднань учнівської молоді. Київ, ІЗМН, 1996.
https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:6pt_ntxSCqQJ:https://res.in.ua/oriyentovni-navchaleni-programi-turistseko-krayeznavchih-

39. Основи краєзнавства. Підручник. За загальною редакцією Реєнта О. Харків, 2016. <http://nsku.org.ua/wp-content/uploads/2017/04/%D0%9E%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8->
40. Охорона культурної спадщини [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.cult.voladm.gov.ua/index.php?section>
41. Панкова Є. В. Туристичне краєзнавство. Навч. посіб. Київ, 2003. 352 с.
42. Петранівський В.Л., Рутинський М.Й. Туристичне краєзнавство: Навч. Посібник. 2-ге вид., випрл. Київ: знання, 2008. 575 с.
43. Поливач К. А. Культурна спадщина та її вплив на розвиток регіонів України (суспільно-географічне дослідження) : дис. ... канд. геогр. наук : спец. 11.00.02 «економічна та соціальна географія» / К. А. Поливач ; НАН України ; Ін-т географії. К., 2007. 236 с.
44. Понад півт ори тисячі волинських пам'яток включили до державного електронного реєстру <https://www.volynpost.com/news/196818-ponad-pivtory-tysiachi-volynskiyh-pamiatok-vklyuchyly-do-derzhavnogo-elektronnogo-reiestru>
45. Понедельник Л. А. Організація музейної справи у Волинському воєводстві (1921–1939 рр.). Збірник навчально-методичних матеріалів і наукових статей історичного факультету. Випуск 5. Луцьк, 2000. С. 113–117.
- Програма для туристсько-краєзнавчих гуртків позашкільних закладів (кол. укладачів; за ред. Омельченка. Д.Г.). Київ : ІЗМН, 1996. 124 с.
46. Програма курсу «Основи туризму і краєзнавства». Краєзнавство. Географія. Туризм. 2002. № 35. С. 10–13.
47. . Прокопчук В. С. Шкільне краєзнавство. Навчальний посібник. Київ : Видавництво Кондор, 2011. 338 с.
48. . Прокопчук В. Деякі аспекти теорії і методології шкільного краєзнавства. Краєзнавство. 2011. № 3. С. 29–37.
49. Прокопчук В. С. Учнівська науково-дослідницька робота: написання і захист: метод. рек. / ХОШПО; ХОЦТК [та ін.]. Хмельницький, 2006. 48 с.

50. Сільський туризм як елемент сталого розвитку сільської місцевості
<http://voladm.gov.ua/news.php?id=1611&today=2006.11.15&lang=ukr>
51. 17 архітектурних пам'яток національного значення Волині. Фото
<https://www.volynnews.com/news/culture/17-arkhitekturnykh-pamiatok-natsionalnoho-znachennia-na-volyni-foto/>
52. Реєнт О. Поступ українського краєзнавства. Краєзнавство: науковий журнал. 2015. № 1–2. С. 8–27.
53. Рекомендації щодо складання звіту про туристсько-краєзнавчу подорож з активними способами пересування для груп учнівської молоді.
<https://centour.uz.ua/uploads/files/Tyrustsjko-kraeznavchij-viddil/Rekomendacii-sodo-skladanna-zvitu-pro-turistsko-kraeznavcu-ekspediciu.pdf>
54. Рутинський. Замковий туризм в Україні, Київ : Центр учбової літератури, 2007. 432 с.
55. Треф'як Я. Теоретичні основи краєзнавства. Шкільне краєзнавство Івано-Франківщини. Збірник навчально-методичних матеріалів для вчителів. Івано-Франківськ, 2016. С. 5–13. 56. Треф'як Я. Позакласна краєзнавча робота як один із засобів національного виховання дітей та учнівської молоді. Шкільне краєзнавство Івано-Франківщини. Збірник навчально-методичних матеріалів для вчителів. Івано-Франківськ, 2016. С. 13–21.
57. Треф'як Я. Методика краєзнавчої роботи в національній школі. Івано-Франківськ, 2002. 110 с.
58. Тронько П. Краєзнавство як складова навчально-виховного процесу. Краєзнавство. 2011. № 3. С. 5–10.
59. Тронько П., Прокопчук В. Український комітет краєзнавства: історія становлення й наслідки діяльності. Краєзнавство. Науковий журнал. 2010. № 1–2. С. 76–95.
60. Форми і методи краєзнавчої роботи в загальноосвітній школі.
<https://vseosvita.ua/library/formi-i-metodi-kraeznavcoi-roboti-v-zagalnoosvitnij-skoli-382834.html>

61. Шкільне краєзнавство Івано-Франківщини. Збірник науково-методичних матеріалів для вчителів. Навчально-методичне видання / Упорядник Ярослав Треф`як. Івано-Франківськ, 2016. 96 с.

Зразок оформлення реєстру історико-архітектурних, археологічних і культурних пам'яток району/міста/містечка

№ п/п	Найменування пам'ятки	Датування	Місце знаходження	Дата і номер рішення про прийняття під охорону	Охоронний номер та номер в комплекті
1	Комплекс колегіати	1640 р.	смт. Олика	Пост. РМ УРСР від 24.08.63 № 970	116/1
2	Троїцький костел (колегіата) (мур.)	17 ст.	смт. Олика	Пост. РМ УРСР від 24.08.63 № 970	116/1
3	Дзвіниця (мур.)	1650 р	смт. Олика	-//-	116/2

4	Замок Радзивіллів (мур.)	1564 р.	смт. Олика	-//-	117
5	Петропавлівський костел	1450-1612 рр	смт. Олика	-//-	118
6	Миколаївський монастир	1703 р.-19 ст.	С. Жидичин	-//-	119
7	Будинок митрополита (мур.)	1723 р.	С. Жидичин	-//-	119/3
8	Стрітенська церква (мур.)	1784 р.	с. Залісоччя	-//-	120/2
9.	Садиба родини Липинських	1882 р.	С. Затурці	-//-	030015-Н
10	Садиба поетеси і громадської діячки Лесі Українки	Др. пол. XIX ст.	С. Колодяжне Ковельського р-ну	-//-	030012-Н

Рекомендації з вивчення історії населеного пункту:

1. Перша історична згадка про село, селище, місто.
2. Матеріали про заснування населеного пункту, топоніміка.
3. Яким чином здійснювалась його розбудова.
4. Перші будинки, вулиці, архітектурні споруди.
5. Інформація про перших поселенців, будівничих, архітекторів.
6. Які зміни відбувалися у чисельності населення.

7. Умови проживання, національний і соціальний склад населення, зайнятість.
8. Назви та історія вулиць, площ населеного пункту.
9. Історико-культурна спадщина.
10. Культурні заклади на території села, селища, міста.
11. Визначні особистості — вихідці з рідного населеного пункту.
12. Учасники АТО, ООС, російсько-української війни.
13. Волонтерський рух на території населеного пункту.

Рекомендації щодо написання та використання історії населеного пункту:

1. Значимість об'єкта дослідження.
2. Розподілення ролей. Створення ініціативної групи.
3. Підбір методів дослідження.
4. Визначення джерел інформації, та їх місцезнаходження (музеї, архіви, бібліотеки):
  - а) наукові праці з відповідного історичного періоду;
  - б) документи;
  - в) література;
  - г) інтернет-ресурси;
  - д) записи свідчень очевидців подій;
  - г) ілюстративний матеріал (фотографії, плакати, малюнки, схеми і т. ін.).
5. Використання джерел інформації.
6. Систематизація інформації. Складання схем, таблиць, діаграм, карт.
7. Написання роботи.
8. Використання в навчальній та виховній роботі:

На уроках:

  1. Роздавальний матеріал.
  2. Використання фактів, подій, схем, фотодокументів, карт для засвоєння матеріалу на уроках.

3. Використання матеріалу для творчих завдань (творів, есе, віршів, розповідей, сценок і т. ін.).

4. Тестові завдання.

У позаурочний час:

1. Наукові роботи.

2. Сценарії різних заходів – вечірив, сценок, КВК, свята села, вулиці.

3. Історичні ігри.

4. Написання статей для періодичної преси.

5. Підготовка і складання нових експозицій у шкільному музеї.

6. Гурткова робота.

7. Написання історії родоводів.

8. Конкурси, турніри, олімпіади, вікторини, кросворди.

9. Презентація видань з історії села серед населення .

Результат роботи: учнівські реферати, буклети, історичні довідки, альбоми.